

ADELMA VAY – SPREGLEDANA ZDRAVILKA IZ SLOVENSКИH KONJIC

Nena Židov

139

IZVLEČEK

Adelma von Vay (1840–1925) je bila baronica, ki je od leta 1867 živela v Slovenskih Konjicah. V svojem času je veljala za zelo uspešno spiritistko in medij, zato je bila zelo cenjena med okultnimi krogi v Evropi in Ameriki. V članku je predstavljena predvsem kot zdravilka, ki je s pomočjo homeopatije in magnetizma zdravila tako okoliško kmečko prebivalstvo kot tudi bolnike iz Evrope in Amerike.

Ključne besede: Slovenija, zdravilstvo, magnetizem, homeopatija, spiritizem, okultizem

ABSTRACT

Adelma von Vay (1840–1925) was a baroness, who lived in Slovenske Konjice from 1867 onwards. She was considered a highly successful spiritist and medium in her time and was held in high esteem in occult circles in Europe and America. The article presents her mainly as a healer, who used homeopathy and magnetism to treat the local peasant population as well as patients from around Europe and America.

Keywords: Slovenia, healing, magnetism, homeopathy, spiritism, occultism

Uvod

Zanimanje za Adelmo von Vay se je v Sloveniji (ponovno) vzbudilo v zadnjih letih. Leta 2011 je bilo v slovenščino prevedeno njeno temeljno delo *Duh, sila, snov* (*Geist, Kraft, Stoff*, 1870), leta 2012 pa je v Ljubljani in Žički kartuziji v organizaciji Inštituta za preučevanje krščanskega izročila in Občine Slovenske Konjice potekal mednarodni simpozij o njenem življenju in delu. Istega leta je Občina Slovenske Konjice izdala publikacijo *Adelma von Vay, skrivnostna baronica iz Konjic* (Boldin, Ciglencečki 2012), v Splošni knjižnici Slovenske Konjice pa so začeli sistematično zbirati knjige, ki jih je izdala Adelma Vay. V Slovenskih Konjicah so se v zadnjih letih začeli zavedati pomena, ki ga je imela v bližnji in daljni okolici tam živeča Adelma Vay v svojem času in jo vključevati med tvornike krajevne identitete. Kot osrednji lik nastopa Adelma Vay tudi v romanu Zdenka Kodriča *Nebesna Cadillac*, ki je izšel leta 2014.

Adelma von Vay se je rodila leta 1840 v plemiški družini Wurmbrand - Stuppach v kraju Ternopil v Ukrajini. Otroška leta je preživela v mestu Schwarzwau

Grob Adelme Vay na pokopališču v Slovenskih Konjicah (Foto: Nena Židov, 2014)

na Spodnjeavstrijskem, ko pa ji je umrl oče in se je mati ponovno poročila, se je z družino preselila v Prusijo. Leta 1860 se je poročila z madžarskim magnatom baronom Ödönöm von Vayem de Vaya (1832–1921), s katerim sta najprej živela v mestu Tiszalök na vzhodu Madžarske (Ciglencéki 2011: 9–10), leta 1867 pa sta kupila dvorec Prevrat¹ in se preselila v Slovenske Konjice² (Boldin 2012: 41), kjer je Adelma živela do svoje smrti leta 1925 in je tudi pokopana na tamkajšnjem pokopališču.

Adelma Vay je v svojem času veljala za zelo nadarjeno spiritistko in medij ter je bila zaradi pripisanih ji sposobnosti in delovanja zelo cenjena med okultnimi krogi v Evropi in Ameriki (Ciglencéki 2014: 279–281). Da bi preverjali njene nenavadne sposobnosti, so že za časa njenega bivanja na Madžarskem z njo delali razne poskuse (Gyimesi 2014: 5) in o njej pisali v reviji *Égi Világosság*, ki je objavljala prispevke o spiritizmu³. Sama v svojih knjigah pogosto omenja sposobnost avtomatičnega ali medialnega pisanja, komuniciranja z duhovi

¹ Po Adelminem možu baronu Vayu so ga domačini poimenovali Baronvaj.

² V Adelminem času se je kraj imenoval Konjice (nemško Gonobitz), leta 1934 pa se je preimenoval v Slovenske Konjice.

³ Za podatek se zahvaljujem dr. Júlii Gyimesi, Oddelek za psihologijo, Fakulteta za humanistične študije, Univerza Pécs, Madžarska.

Stavba bivše bolnišnice Rdečega križa v Slovenskih Konjicah (Foto: Nena Židov, 2015)

umrlih,⁴ jasnovidnost, sposobnost zrenja v vodo in še bi lahko naštevali. Objavila je več kot 20 knjig (Rozman 2012), večinoma v nemščini. Dopisovala si je z vrsto znanih medijev, teozofov in znanstvenikov iz Evrope in Amerike, nekateri od njih pa so jo v Slovenskih Konjicah tudi obiskali (Ciglencečki 2012: 98–99). Iz njenih spominov je razvidno, da je tudi sama veliko potovala.

Veljala je za osebo, ki je rada pomagala ljudem v stiski in z možem Ödönom Vayem, višjim avstro-ogrskim oficirjem, sta bila v Slovenskih Konjicah in okolici zelo cenjena zaradi svoje humanitarne dejavnosti. Leta 1875 sta npr. pomagala faranom Loč, ki jim je večkratna toča uničila ves pridelek,⁵ leta 1879 pa je Adelma denar, ki ga je dobila od svojih knjig, darovala za vdove in sirote v Bosni padlih vojakov.⁶

Z možem sta aktivno sodelovala v Odboru podružnice Rdečega križa v Slovenskih Konjicah, kjer sta bila kot odbornika pobudnika in tudi velika donatorja za izgradnjo bolnišnice Rdečega križa, ki so jo slavnostno odprli 21. oktobra leta 1897, na Adelmin 57. rojstni dan (Boldin 2012: 43). Leta 1908 je bilo ob bolnišnici odprto še dodatno poslopje – izolirnica za bolnike z nalezljivimi

⁴ Leta 1871 sta s sodelovanjem moževe mame Katalin Vay (1785–1871) v Budimpešti ustanovila Društvo duhovnih raziskovalcev (Szellemi Búvárok Pesti Egylete / Verein spiriter Forscher), ki je zrastle iz manjšega združenja, ki ga je ustanovil madžarski zdravnik in magnetist Adolf Grünhut (1826–1906) (Ciglencečki 2011: 21; Gyimesi 2014: 7).

⁵ *Slovenski gospodar* 9, 1875, št. 32, str. 262.

⁶ *Slovenski gospodar* 13, 1879, št. 14, str. 11.

boleznimi, ki sta jo v celoti financirala zakonca Vay,⁷ med prvo svetovno vojno pa sta finančno podprla še gradnjo dodatne vojaške bolnišnice. Leta 1913 sta kupila rešilni voz za dovoz bolnikov v bolnišnico Rdečega križa,⁸ ki je v Slovenskih Konjicah delovala do konca druge svetovne vojne (Boldin 2012: 44).

Zakonca Vay sta skrbela tudi za otroke iz revnih kmečkih družin iz okolice Slovenskih Konjic. Adelma je organizirala dnevno prehrano (juha, kruh) za revne kmečke otroke, ki so iz oddaljenih vasi prihajali v šolo v Slovenske Konjice,⁹ in jih za božič obdarovala (Konjičan 1893: 2). Leta 1908 sta bila Vayeva med ustanovitelji Društva za varstvo otrok, kjer je bil baron Vay nadomestni član ustanovnega odbora.¹⁰

142

Poleg dobrodelnosti pa je bila Adelma Vay zelo cenjena zaradi pomoči bolnim. Ker je veljala za uspešno zdravilko, ki svojih uslug ni zaračunavala, je bila zelo priljubljena v Slovenskih Konjicah in še posebno med okoliškim kmečkim prebivalstvom, krog njenih zdravljenecv pa je segal tudi širše v Evropo in celo Ameriko.

Čeprav je Adelma največji del svojega življenja bivala v Slovenskih Konjicah, je bilo njeno delovanje na področju zdravilstva na Slovenskem skoraj povsem spregledano. Eden redkih doslej odkritih v Sloveniji objavljenih pisnih virov, ki posredno priča o njenem delovanju na področju zdravilstva, je objava pisem, ki ji jih je konec leta 1879 in na začetku leta 1880 pisal njen sodobnik, najbolj znan slovenski magnetist duhovnik Jurij Humar (Židov 2005). V uvodu k v časniku *Slovenec* objavljenim pismom je Adelma Vay predstavljena kot “visoko izobražena aristokratinja, a vedno prežeta ljubezni do bližnjega in do najnižjega” (Lokovšek 1932, št. 230: 5). O Adelminem delovanju na področju zdravljenja ljudi pričajo tudi zapisi v njenih knjigah, zapisi drugih (predvsem neslovenskih) avtorjev in spomini, ohranjeni med prebivalci Slovenskih Konjic in okolice. Kljub temu, da kaže, da ni preveč dobro govorila slovensko (Vay 1900: 593), je med ljudmi še vedno živ spomin na Adelmo Vay kot osebo, ki je obiskovala bolne, jim nosila hrano in pijačo ter jih tolažila. Po pripovedovanju ljudi pa naj bi bila uspešna tako pri postavljanju diagnoz kot pri zdravljenju raznih bolezni, tudi nalezljivih. Ohranjene so zgodbe o primerih bolnikov z neozdravljivimi boleznimi, ki jih je Adelma “čudežno” ozdravila (Boldin 2012: 30).

Da je bila zaradi svojega zdravilstva zelo cenjena med okoliškim prebivalstvom, se je izkazalo tudi na njenem pogrebu, 27. maja 1925, ki se ga je udeležilo veliko ljudi iz Slovenskih Konjic in okolice (Lokovšek 1932, št. 205: 5), o njeni smrti pa so poročali tudi nekateri časniki in časopisi.¹¹ Okoliško, predvsem kmečko prebivalstvo, ki je brezpogojno verjelo v Adelmino čudežno zdravilno moč, je verjelo, da se je ta po njeni smrti prenesla na njen grob, ki ga nekateri obiskujejo še danes (Boldin 2012: 68).

⁷ *Slovenski gospodar* 42, 1908, št. 30, str. 4.

⁸ *Slovenski gospodar* 47, 1913, št. 29, str. 3.

⁹ *Deutsche Wacht* 10, 1885, št. 60, str. 4.; *Laibacher Zeitung* 108, 1889, št. 13, str. 100.

¹⁰ *Slovenski gospodar* 42, 1908, št. 26, str. 4.

¹¹ *Jutro* 6, 1925, št. 123, str. 4; *Nova doba* 7, 1925, št. 56, str. 3; *Cillier Zeitung* 50, 1925, št. 44, str. 5.

V nadaljevanju želim orisati najpogostejše načine zdravljenja, ki jih je uporabljala Adelma Vay, največ pozornosti pa posvečam njenemu zdravljenju s pomočjo homeopatije, katere utemeljitelj je bil nemški zdravnik Samuel Hahnemann (1755–1843). Njeno zdravljenje s pomočjo magnetizma, katerega začetnik je bil dunajski zdravnik Franc Anton Mesmer (1734–1815), po katerem se metoda zdravljenja imenuje tudi mesmerizem, pa le orišem, saj ocenjujem, da bi to področje njenega delovanja potrebovalo samostojno obdelavo.

Homeopatija in magnetizem na Slovenskem v 19. stoletju in na začetku 20. stoletja

143

Adelma Vay je živela v Slovenskih Konjicah v času, ko so se tudi na Slovenskem uveljavljale nekatere nove metode “naravnega zdravljenja”, ki so temeljile na empiriji. Načelom nemškega duhovnika Sebastiana Kneippa (1821–1897) so od konca 19. stoletja do prve svetovne vojne oziroma nekaj let po njej sledili v Ljubljani,¹² leta 1876 ustanovljeno Kopaljšče in vodno zdravilišče Kamnik pa je začelo uporabljati Kneippove metode zdravljenja leta 1891. Na Bledu, ki ga je Adelma tudi obiskala (Vay 1900: 785), pa je od srede 19. stoletja do konca prve svetovne vojne delovalo znamenito Rikljevno naravno zdravilišče (Borisov 1968: 55–57). Nekateri zdravniki in številni laiki so v istem obdobju zdravili s pomočjo homeopatije, manj razširjen pa je bil magnetizem (Židov 2004; 2005).

Homeopatija se je na Slovenskem začela pojavljati v dvajsetih letih 19. stoletja. Kljub odklonilnemu odnosu zdravnikov je že na začetku svojega uveljavljanja našla mnogo privržencev zlasti med plemstvom, vojaštvom in še posebno med duhovniki. Kot njena največja zagovornika v Ljubljani se v tem času omenjata usmiljeni brat Matevž Gradišek (1776–1837) in duhovnik Blaž Potočnik (1791–1862) (Pintar 1909: 557–558). Med laičnimi homeopati je bilo tako v 19. stoletju kot tudi na začetku 20. stoletja zelo veliko duhovnikov, ki so s pomočjo homeopatije brezplačno zdravili ljudi in nekateri tudi domače živali (Židov 2013), z njeno pomočjo pa so se zdravili tudi slovenski misijonarji v Afriki, z dobrim izidom Ignacij Knoblehar (1819–1858)¹³ in manj uspešno Jožef Lap (1819–1855)¹⁴. Franc Pirc (1785–1880) je s pomočjo homeopatije pomagal pri zdravljenju severnoameriških Indijancev Dakota, Otawa in Ojibwa, med katerimi je kot misijonar deloval med letoma 1835 in 1873 (Drnovšek 2003: 48–49).

S homeopatijo se je ukvarjalo tudi plemstvo, na začetku 19. stoletja predvsem tisto, ki je živelo na deželi: grofi Hohenwart, Auersperg, Lichtenberg, Barbo, med baroni npr. Schweiger in Rechbach, nad njo pa se je navduševal tudi baron Anton Moškon iz Sevnice (Pintar 1909: 558–559). Nedvomno je bila homeopatinja baronica Maria Wambolt (1848–1915), ki je živela na gradu Hmeljnik blizu Novega mesta in je s pomočjo homeopatije brezplačno zdravila dolensjske kmete

¹² Ob potočku Pržanj v Mostecu so Kneippovi privrženci, združeni v klub, postavili leseno kočjo s kabinami (Borisov 1966: 48).

¹³ *Zgodnja Danica* 6, 1853, št. 20, str. 82.

¹⁴ *Zgodnja Danica* 8, 1855, št. 25, str. 105.

(Židov 2007a) in njihove prašiče (Židov 2006), o čemer priča njen zvezek pacientov, napisan v nemškem jeziku, ki ga hranijo v Arhivu Republike Slovenije (Židov 2007b). V Trziču se kot homeopata omenjata tovarnar Rajmund Jaboring pl. Altenfels, sin tržiškega lastnika jeklarne, in Elizabeta Peharc (1821–1890), lastnica fužin in obrtnica ter ustanoviteljica zasebne dekliske šole in prve javne knjižnice v Trziču (Kragl 1935: 36–37, 261, 402).

144

V 19. stoletju je na Slovenskem delovalo tudi nekaj zdravnikov homeopatov. Eden prvih je bil Franc Šuklič (1788–1860) v Sevnici (Attomyr 1833: 64). V Ljubljani sta bila med najbolj znanimi homeopati kirurg in porodničar Jožef Kos (1791–1862) (Borisov 1977: 236–237) in Josip Mader (1800–1868), v Škofji Loki Anton Gerbec (1801–1873), v Mariboru kirurg Jožef Zemljčič (1809–1877) (Predin 1994: 110), v Celju Štefan Kočevar (1808–1883) (Predin 1995: 120) in v Vidmu pri Krškem Josip Nučič (1815–1888). Nekaj zdravnikov (kot npr. dr. Anton Breclj) je prakticiralo (npr. Breclj 1937) ali le preučevalo homeopatijo s pomočjo literature vse do 30. let 20. stoletja.

Najbolj znamenit homeopat na Dolenjskem je bil Pavel Varaun (Waraun, Varavn, Varaven) (1824–1882), ki je v Ljubljani obiskoval mediko-kirurški zavod, živel pa je v Škocjanu na Dolenjskem (Trdina 1987: 433–434), kjer so ga obiskovali bolniki iz vse Slovenije in tudi iz sosednje Hrvaške. Ustanovil je sklad za študente medicine na Dunaju, pogoj za štipendijo pa je bil dodaten študij homeopatije (Žužek 2009). Konec 19. stoletja je v Stopčah zdravil s pomočjo homeopatije mlinar Jerič (Trdina 1987: 832), v Kronovem pri Beli cerkvi pa je brezplačno zdravil ljudi in domače živali tamkajšnji župan, veleposestnik in mlinar Jakob Košak.¹⁵ V Šempetru je s pomočjo homeopatije zdravil Marante. Kot samouk na Dolenjskem delujoči homeopat se omenja tudi Junc (Trdina 1987: 315, 330), na Draškovcu pri Šentjerneju se je s homeopatijo ukvarjal Ferdinand Trenz (1807–1887), ki je pred tem študiral na Dunaju, a študija ni dokončal (Hudoklin 1999: 155). V Trziču je s pomočjo homeopatije zdravil na Dunaju rojeni padar in krojač Henrik Weis (1815–1892) (Kragl 1935: 261, 339), samouki homeopati pa so delovali tudi v nekaterih drugih krajih na Slovenskem.

Na Slovenskem delujoči homeopati so se s homeopatijo seznanjali na različne načine, od prebiranja Hahnemannovih knjig in druge strokovne literature do priročnikov, namenjenih laičnim homeopatom. Nekateri pa so imeli stike tudi z raznimi homeopatskimi združenji v tujini, o čemer priča npr. zapuščina metliškega prošta in župnika Daniela Terčka (1819–1887), ki jo hrani Narodni muzej Slovenije. V številnih domovih naj bi imeli že v 30. letih 19. stoletja manjše homeopatske lekarnice in priročnike (Attomyr 1833: 19). Homeopatska zdravila so tako zdravniki homeopati kot samouki homeopati naročali po pošti ali pa jih kupovali v lekarnah. Po oglasih v časopisju sodeč so v številnih lekarnah v večjih slovenskih krajih vsaj od srede 19. stoletja prodajali tudi homeopatska zdravila, tako posamezna kot tudi lekarnice za različno rabo (potovalne, družinske, za zdravljenje živali ...). V nekaterih lekarnah so zdravila tudi pripravljali; izdelava in prodaja homeopatskih zdravil se je ponekod ohranila do obdobja med svetovnima vojnoma, ko je bilo še vedno nekaj delujočih

¹⁵ *Dolenjske novice* 34, 1918, št. 7, str. 27.

homeopatov, ki pa so zaradi boljše organizacije zdravstvene službe, vse večjega števila zdravnikov in zaupanja v razvijajočo se medicino počasi izgubljali na pomenu.

Po doslej znanih podatkih kaže, da sta bila med zdravilci, ki so v 19. stoletju delovali na Slovenskem, po načinu zdravljenja Adelmi Vay najbližja homeopat in magnetist usmiljeni brat Matevž Gradišek (1776–1837) (Šilc 2000) in duhovnik Jurij Humar (1819–1890), “čudodelnik s Primskovega”, ki si svojih zdravilnih in nekaterih drugih nenavadnih sposobnosti sicer ni znal razlagati, največ podobnosti pa je našel z magnetizmom (Židov 2005). Glas o uspešnem zdravitelju Juriju Humarju je konec 70. let devetnajstega stoletja prišel tudi do Adelme. Ne vemo sicer, če sta se kdaj srečala, sta pa zagotovo komunicirala preko pisem, ki jih Adelma omenja tudi v svoji knjigi (Vay 1900: 932–935). Leta 1879 je Adelma Humarju poslala svojo knjigo,¹⁶ iz katere je Humar razbral, da oba uspešno zdravita na podoben način. Na Adelmino prošnjo ji je v pismih razložil, kako je začel zdraviti ter kaj in na kakšen način zdravi, Adelmine zdravilne sposobnosti pa je ocenil kot še boljše od svojih (Lokovšek 1932, št. 231: 4). Skupno jima je bilo nesebično delovanje v dobro ljudi in pri obeh se je vera v njune “čudežne” zdravilne sposobnosti po smrti prenesla na njuna grobova.

Adelma Vay – od začetkov zdravljenja do svetovne slave

Zapisi v knjigah Adelme Vay dokazujejo, da sta bila osrednja načina njenega zdravljenja homeopatija in magnetizem oziroma njuna kombinacija, kar ni nič čudnega, saj je živela v času, ko sta imela oba kljub zavračanju tedanje medicine tako po svetu kot tudi na Slovenskem številne privrženice.

Po Adelminih zapisih sodeč pa naj bi bilo njeno zdravilstvo tesno povezano tudi z njenimi posebnimi sposobnostmi, še posebej z medialnim pisanjem in vzpostavljanjem stikov z duhovi umrlih, za katere pravi, da je začela komunicirati z njimi leta 1865, ko je imela 25 let. Ker je imela pogosto krčevite bolečine, je obiskala zdravnika in magnetista Gárdosa,¹⁷ ki naj bi prepoznal njene medialne sposobnosti in ji povedal, da mora za izboljšanje svojega zdravstvenega stanja začeti razvijati svojo sposobnost medialnega oziroma avtomatičnega pisanja. Sprva je Adelma ideje zdravnika Gárdosa povsem zavračala, ob enem od naslednjih napadov krčev pa je kljub vsemu začela preskušati svoje sposobnosti medialnega pisanja (Vay 2008: 57–58). Preko medialnega pisanja naj bi začela vzpostavljati stike s številnimi duhovi, ki so ji posredovali različna védenja. Tako naj bi leta 1866 s pomočjo duhovnih vodnikov v šestintridesetih dneh v medialnem stanju spisala svojo prvo knjigo *Geist, Kraft, Stoff*, ki je izšla leta 1869 (Vay 2008: 74; Gyimesi 2014: 6). Knjiga, ki govori o povezanosti med Bogom, vesoljem in človekom, naj bi med ljudmi znova prebudila “zavest o obstoju duhovnih razsežnosti bivanja” (Ciglencečki 2011: 35).

Kot velika človekoljubka, ki je bila vedno pripravljena pomagati ljudem v raznih stiskah, je Adelma začela svojo sposobnost medialnega pisanja in

¹⁶ Po vsej verjetnosti gre za knjigo *Studien über die Geisterwelt*, ki je leta 1874 izšla v Leipzigu.

¹⁷ V svet spiritizma jo je vpeljal madžarski zdravnik in porodničar János Gárdos (1813–1893) (Gyimesi 2014: 5).

vzpostavljanja stikov z duhovi umrlih uspešno uporabljati tudi za zdravljenje ljudi. Začetki njenega delovanja na področju zdravilstva po njenih zapisih segajo v leto 1865, ko se je pri njej oglasil zdravnik P., ki se je tudi sam ukvarjal s spiritizmom. Adelmo, ki do takrat ni poznala ne homeopatije ne magnetizma, je prosil, da bi vzpostavila stik s Hahnemannovim ali Mesmerjevim duhom, da bi pomagala enemu od njegovih pacientov v akutnem bolezenskem stanju. Sodeč po njenih zapisih naj bi ji uspelo vzpostaviti stik s Hahnemannovim duhom, ki je določil dve homeopatski zdravili, po katerih je bolnik uspešno okreval. Zdravnik P. se je kasneje še večkrat oglasil pri njej, da se je glede njegovih bolj zapletenih primerov bolnikov posvetovala z duhovoma zgoraj omenjenih zdravnikov in dobivala napotke, katera homeopatska zdravila potrebujejo. Pogosto naj bi poleg nasvetov v zvezi z zdravili dobila tudi navodila, po katerih je poleg homeopatije bolnike zdravila z magnetizirano vodo in magnetičnimi potezami roke, pri čemer ji je včasih pomagal tudi mož (Vay 2008: 70–71).

Homeopatija in magnetizem kot osrednji Adelmini metodi zdravljenja sta bili po mnenju njenih (duhovnih) vodnikov tudi najboljši (Vay 2008: 187). Hahnemanna in Mesmerja kot svoja duhovna vodnika pri zdravljenju omenja predvsem v začetnem obdobju svojega zdravilskega delovanja, kasneje pa tudi druge. Včasih svoje duhovne vodnike omenja poimensko, drugič jih imenuje le (duhovni) vodniki.¹⁸ Kmalu po prvih stikih s Hahnemannovim in Mesmerjevim duhom in prvih uspešnih primerih ozdravitve se je začelo nanjo obračati vse več ljudi od blizu in daleč, tako zaradi postavljanja raznih vprašanj duhovom kot zaradi bolezenskih težav (Vay 2008: 71–72). Med ljudmi pa so se že v času njenega bivanja na Madžarskem kaj hitro začele širiti informacije o njej kot osebi, ki brezplačno zdravi ljudi in jim pomaga v raznih stiskah. Njene nenavadne sposobnosti so začele zanimati tudi nekatere zdravnike. Tako je npr. srečanje z Adelmo na gradu družine Vay v Golopu leta 1866, ko je natančno opisala bolezen nekega pacienta in preko avtomatičnega pisanja posredovala napotke za zdravljenje, močno vplivalo na madžarskega zdravnika in magnetista Adolfa Grünhuta (1826–1906), ki se je, fasciniran nad njo, tudi sam začel ukvarjati s spiritizmom (Gyimesi 2014: 7).

Poleg glasu o uspešnih ozdravitvah, ki se je hitro širil med ljudmi, so na prepoznavnost Adelme Vay v širšem okolju vplivale tudi njene knjige. Tako je po izidu svojega dela *Studien über die Geisterwelt*, natisnjena leta 1874 (Vay 1900: 122), v katerem je opisala različne primere uspešnega zdravljenja ljudi med letoma 1865 in 1870, katerih zdravstvene težave so bile po njenem mnenju (oz. mnenju njenih duhovnih vodnikov) povezane s prisotnostjo duhov, prejela številne pisne prošnje za pomoč pri zdravljenju (Vay 2008: 73). Na njen naslov so začela prihajati pisma bolnikov iz različnih koncev Evrope in Amerike (Ciglencečki 2011: 15), med katerimi so prevladovali za tedanjo medicino nerešljivi primeri. Vsi, ki so ji pisali, pa so morali navesti svoje ime, saj se je, sodeč po njenih zapiskih, zavedala, da so na eni strani hvaležni bolniki, na drugi pa tisti, ki njenega delovanja niso

¹⁸ Ker menim, da Adelmini duhovni vodniki potrebujejo posebno obravnavo, jih v besedilu z izjemo Hahnemanna in Mesmerja ne omenjam poimensko.

mogli razumeti, zato so jo prezirali in zaničevali (Vay 2008: 6)¹⁹ ali jo imeli za prismuknjeno baronico (Lokovšek 1932, št. 231: 4). Z dopisovanjem je imela veliko dela, saj je na dan odgovorila tudi na osem do deset pisem (Vay 1900: 935).

K večji prepoznavnosti njenih zdravilskih sposobnosti je vplivalo tudi pisanje nekaterih tujih avtorjev, tako npr. Helene Petrovne Blavatsky (1831–1891), ustanoviteljice teozofskega gibanja, ki je o Adelmi Vay pisala kot o osebi, ki je “svojo medialno moč uporabljala za zdravljenje bolnih in za tolažbo trpečih” (Blavatsky 1877: 291). Tudi Angležinja Caroline Corner, ki je leta 1881 obiskala zakonca Vay v Slovenskih Konjicah, v svoji knjigi *My visit to Styria*, ki jo je napisala po obisku, med drugim omenja brezpogojno vero okoliškega kmečkega prebivalstva v Adelmino čudežno zdravilno moč, ki lahko blaži bolečino in zaradi katere so k njej prihajali bolniki iz okoliških pa tudi bolj oddaljenih krajev (Corner 1882: 12–13).

Adelma Vay – homeopatinja in magnetistka

Homeopatija je bila prva metoda zdravljenja, ki jo je začela prakticirati Adelma Vay. Za razliko od ostalih na Slovenskem delujočih homeopatov, ki so svoje znanje večinoma pridobivali s pomočjo homeopatskih priročnikov, ona v svojih zapisih kot vir znanja navaja stike z duhom utemeljitelja homeopatije Samuela Hahnemanna, ki naj bi se začeli leta 1865. Da bi lahko pomagala bolnikom, si je istega leta omislila tudi veliko homeopatsko lekarno²⁰ in začela zdraviti bolezni, kot so črevesni tifus, griža, povišana telesna temperatura in razna vnetja (Vay 2008: 71). Pri večini zdravstvenih težavah naj bi preko Hahnemannovega duha dobivala napotke glede izbora primernih homeopatskih zdravil, največkrat pa v kombinaciji tudi z drugimi načini zdravljenja in pripomočki (glajenje, magnetiziranje, magnetizirana voda, amuleti, kopeli ...).

S pomočjo Hahnemannovega duha naj bi se (na prošnjo zdravnika P.) začela seznanjati tudi z vzroki bolezni, kot jih je videl omenjeni zdravnik, ki je priporočal, da naj bo zdravljenje kroničnih in akutnih bolezni tesno povezano z vegetarijansko dieto,²¹ saj je ubijanje živali nekaj, kar ni v skladu z duhom. Poleg ljudi pa naj bi po mnenju Hahnemannovega duha lahko zboleli tudi duhovi (Vay 2008: 79–80).

Adelma je s pomočjo homeopatije zdravila fizične in psihične težave, tako akutne kot kronične, pa tudi epidemične bolezni. Ko je leta 1866 začela na Češkem razsajati kolera, ki se je razširila tudi na Spodnjo Avstrijo in Madžarsko, je uspešno zdravila bolnike s kolero s pomočjo homeopatskih zdravil *Aconit* in *Veratrum*²² (v kombinaciji z molitvijo, magnetiziranjem in drgnjenjem s toplimi brisačami) (Vay 2008: 259).

¹⁹ Tak primer je bil npr. duhovnik Ivan Janežič, ki je v svoji razpravi *O spiritizmu*, objavljeni leta 1889 v reviji *Dom in svet*, o Adelmi zapisal, da je “prenapeta in naduta spiritistovka” (Janežič 1889: 258).

²⁰ Komplet številnih različnih homeopatskih zdravil.

²¹ Na začetku svoje zdravilske “kariere” je bila tudi Adelma po priporočilu duhovnega vodnika na devet mesecev trajajoči vegetarijanski dieti, ki naj bi ji pomagala pri odpravljanju starih zdravstvenih težav in pripomogla k razvijanju njenih medialnih sposobnosti (Vay 2008: 72).

²² Obe omenjeni zdravili v svojem članku o koleri *Die Cholera asiatica* omenja tudi ljubljanski homeopat in kirurg Josip Kos (Kos 1849: 238).

Adelma v svojih zapiskih omenja homeopatska zdravila, kot so: Aconit, Arsenic, Bryonia, Calcarius carbo, Cannabis, Carbo carbonicum, Chamomilla, China, Cocculus, Hepar, Ignatia, Hyosciamus, Iodum, Opium, Pulsatilla, Sulphur, Variolin in Veratrum. Glede na to, da je imela doma veliko homeopatsko lekarno in se je nanjo obračalo veliko število bolnikov, lahko sklepamo, da je uporabljala tudi številna druga zdravila,²³ le da jih v svojih knjigah ne omenja. Bolnikom je dajala zdravila v potenci C30,²⁴ najvišji, ki je bila v rabi za časa Hahnemannovega življenja. Bolniki so največkrat uživali eno zdravilo ali dve zdravili hkrati²⁵, redkeje tri zdravila zaporedno v razmiku nekaj dni. Zanimivo pa je, da je bilo predpisovanje zdravil pogosto povezano s številom 3 in večkratniki števila 3.²⁶ Tako so morali bolniki jemati npr. 3 ali 9 zrnec na dan; eno zrnec vsake 3 tedne; 9 zrnec v 33 dneh; 3 zrnca na dan 21 dni; 3 zrnca na dan 3 tedne. Iz zapiskov Adelme Vay je razvidno, da homeopatskih zdravil ni uporabljala le za bolnike, temveč tudi za lajšanje moževih (npr. Vay 2008: 255) in svojih težav (npr. Vay 1900: 222).

Adelma v svojih zapisih kot vir znanja o homeopatiji omenja komuniciranje s Hahnemannovim duhom in drugimi (duhovnimi) vodniki, vendar pa se je po vsej verjetnosti s homeopatijo seznanjala (tudi) s pomočjo drugih virov. Glede na to, da se je zavedala, da je bilo predpisovanje dveh zdravil hkrati v času, ko se je začela ukvarjati s homeopatijo, zelo redko (Vay 2008: 71), bi lahko sklepali, da je poznala vsaj nekatera Hahnemannova dela, verjetno pa je imela tudi homeopatske priročnike drugih avtorjev. Med številnimi osebami, s katerimi si je dopisovala, najdemo dr. Urbanettija (Ciglencečki 2012: 99), italijanskega okrajnega zdravnika iz Ogleja, ki je bil homeopat. Nedvomno pa je veliko znanja o homeopatiji pridobila na osnovi lastnih izkušenj z bolniki.

Ker je zdravila veliko število ljudi, je zagotovo morala veliko homeopatsko lekarno, ki si jo je omislila leta 1865, nenehno dopolnjevati. Po vsej verjetnosti pa je imela tudi manjšo "potovalno" homeopatsko lekarnico,²⁷ ki jo je vzela s seboj, kadar je šla na pot, da je lahko pomagala sebi in možu pa tudi ljudem, ki jih je srečala po naključju. Tako npr. v svojih spominih opisuje primer dečka, ki je že dalj časa močno kašljal, zato mu je dala homeopatsko zdravilo Chamomilla (Vay 1900: 168). Omenja tudi tri ženske, s katerimi je bila skupaj na razburkanem morju; za preprečitev morske bolezni jim je dala homeopatsko zdravilo Coculus, ki ga je vzela tudi sama (Vay 1900: 189). Da je homeopatska zdravila uporabljala za lajšanje lastnih težav, dokazuje tudi opis nespečnosti, ki jo je hotela pregnati s homeopatskim zdravilom Ignatia, a ji ni pomagalo (Vay 1900: 222).

Bolniki so homeopatske kroglice zaužili cele ali jih najprej raztopili v običajni ali magnetizirani vodi in raztopino uživali po žlicah. Nedvomno je Adelma s pomočjo homeopatije pomagala pri zdravstvenih težavah številnim ljudem, tako

²³ Za primerjavo: na gradu Hmeljnik živeča baronica Marija Wambolt je za zdravljenje dolenskih kmetov na začetku 20. stoletja uporabljala okoli 50 homeopatskih zdravil (Židov 2007: 123–124).

²⁴ O potenciranju Adelma Vay piše tudi v knjigi *Duh, sila, snov* (Vay 2011: 187–207).

²⁵ Hahnemann je priporočal izbiro le enega zdravila, redko dveh.

²⁶ Nedvomno je to povezano s triado duha, sile in snovi (Ciglencečki 2011: 24–25).

²⁷ Običajno gre za manjši etui ali škatlico homeopatskih zdravil za lajšanje težav, ki se največkrat pojavljalo na potovanjih.

tistim iz svoje okolice kot tudi tistim iz precej oddaljenih krajev. Po doslej znanih podatkih ni bila prva v Slovenskih Konjicah, ki se je ukvarjala s homeopatijo; leta 1844 je tam nastopil službo duhovnik Martin Sevnik (1813–1892), ki je s pomočjo homeopatije brezplačno zdravil okoliško kmečko prebivalstvo (Pajek 1892).

Poleg homeopatskih kroglic je Adelma pri zdravljenju uporabljala še različne tehnike magnetizma, ki jih je dopolnjevala z drugimi takrat uveljavljenimi podporami (npr. dieta) in raznimi svojimi postopki. Tako v svojih zapisih pogosto omenja magnetične poteze z roko (npr. Vay 2008: 187), magnetiziranje oz. zdravljenje s polaganjem rok (npr. Vay 2008: 157) in tudi magnetiziranje oz. zdravljenje z rokami na daljavo (npr. Vay 2008: 228). Svojim bolnikom je zelo pogosto dajala piti vodo, ki jo je pred tem magnetizirala (npr. Vay 2008: 185, 187, 269, 270), v zapiskih pa omenja tudi magnetizirano oranžado (Vay 2008: 256). Nekateri bolnike je spravila v magnetično spanje (npr. Vay 2008: 236, 264, 299), drugim spet je priporočala namakanje v magnetni kopeli – vodi, v kateri se je kuhalo magnetno jeklo (npr. Vay 2008: 157–158, 192). Nekaterim je svetovala uživanje “sončne vode”, ki so jo dobili tako, da so za deset minut dali na sonce steklenico z vodo, ki so jo morali tekom dneva popiti (Vay 2008: 215). Spet drugi so morali okoli vratu nositi amulete (npr. Vay 2008: 120, 180, 204), med njimi tudi take, v katerih so bili v svilo zaviti Adelmini lasje (Vay 2008: 229). Pogosto je zdravljenje spremljala tudi Adelmina molitev in molitev bolnikov (npr. Vay 2008: 148, 229).

Med kopelmi, ki jih je predpisovala svojim bolnikom, je bila npr. kopel iz mila, kuhinjske soli in pšeničnih otrobov (Vay 2008: 148). Nekaterim je za izboljšanje zdravja priporočala tudi drgnjenje delov telesa z mokro laneno brisačo (npr. Vay 2008: 193, 297) ter tople ali hladne obkladke (npr. Vay 2008: 255, 297). Del njenega zdravljenja so bile tudi razne diete. Tako je nekaterim bolnikom prepovedala pitje vina, omejila količine ali vrste mesa, ki so ga smeli uživati (Vay 2008: 196, 215), ali celo povsem prepovedala uživanje mesa (Vay 2008: 209, 212). Osebe, s katerimi je prišla v osebni stik, je največkrat zdravila s homeopatskimi kroglicami, magnetičnimi potezami roke, s polaganjem rok in z magnetizirano vodo, bolnikom, ki so za pomoč prosili preko pisem, pa je homeopatske kroglice pošiljala po pošti,²⁸ pogosto z dodano magnetizirano vato oziroma magnetiziranimi oblati (Vay 1900:122, 942).

Magnetizirane oblate z označenimi odmerki za uživanje in magnetizirano vato za polaganje na obolele dele telesa je začela po nasvetu duhovnika in magnetista Jurija Humarja, s katerim sta si dopisovala, pošiljati leta 1880 (Vay 1900: 935, 942). Od uspešno ozdravljenih bolnikov je prejemale številna zahvalna pisma, nekateri so ji celo napisali pesmi: “Polaga nežno roko / in v mislih ji teče molitev, / čez to spušča se božje oko / in bliža se bolnemu ozdravitev” (Vay 1900: 212–213).

V svojih zapisih omenja, da naj bi ozdravila na tisoče kroničnih in akutnih bolezni, med drugim tudi psihične težave oziroma “obsedenosti”, na katere so po njenem mnenju vplivali duhovi (Vay 2008: 6). Seveda je bilo njeno zdravljenje s pomočjo duhov pogosto tudi predmet posmeha, vendar se ni dala motiti, saj je

²⁸ Jurij Humar ji je sicer v enem od svojih pisem predlagal, naj namesto homeopatskih kroglic uporablja magnetizirano vato ali papir, kar naj bi bilo po njegovem mnenju bolj enostavno (Lokovšek 1932, št. 231: 4).

zdravljenje dojemala kot del svojega poslanstva (Vay 1900: 82). S pomočjo magnetizma je zdravila do svojega petdesetega leta, ko naj bi začela njena zdravilna moč pešati (Vay 1900: 935), ne vemo pa, do kdaj je zdravila s pomočjo homeopatije. Kaže, da se je sama zavedala svojih omejitev, saj v enem od svojih zapisov omenja, da je bolno služkinjo poslala na zdravljenje v Gizelino bolnišnico v Celje (Vay 1900: 604).

Sklep

150

Kljub temu, da je Adelma Vay bivala v Slovenskih Konjicah večji del svojega življenja, je bilo njeno delovanje na področju zdravilstva na Slovenskem doslej spregledano. Medtem ko je v svetu slovela kot medij in spiritistka in je imela stike s številnimi eminentnimi ljudmi, povezanimi s spiritizmom in okultizmom (Ciglencečki 2012: 98–99), je bila na Slovenskem prisotna predvsem v zavesti lokalnega kmečkega prebivalstva, ki je verjelo v njeno čudežno zdravilno moč. Njeno ime se za časa njenega življenja občasno pojavlja v časnikih in časopisih, kot so *Cillier Zeitung* in *Deutsche Wacht*, ki sta izhajala v Celju, ter *Slovenski gospodar* in *Marburger Zeitung*, ki sta izhajala v Mariboru. Najpogosteje se skupaj z možem pojavlja v povezavi z njuno dobrodelnostjo, občasno poročajo o izidih njenih knjig, skorajda ne omenjajo pa njenega delovanja na področju zdravilstva. Izjemo predstavlja le omemba, povezana z objavo Humarjevih pisem v časniku *Slovenec* leta 1932 (Lokovšek 1932). Med razloge za njeno “odsotnost” bi morda lahko šteli tudi to, da so jo mnogi, kljub temu, da je večji del svojega življenja prebivala v Slovenskih Konjicah, doživljali kot Madžarko.²⁹

Adelmino zdravilstvo je bilo v veliki meri povezano z duhom časa, v katerem je živela: tesno je bilo povezano z molitvijo kot komunikacijo z bogom, s spiritizmom (Ciglencečki 2012: 87–88) kot komunikacijo s svetom duhov ter s homeopatijo in magnetizmom kot prevladujočima načinoma “duhovnega” zdravljenja v njenem času.

Zanimivo bi bilo tako Adelmino zdravljenje s pomočjo homeopatije kot magnetizma primerjati z omenjenima metodama v času, ko sta bila njuna začetnika še živa, in s kasnejšimi oblikami, ter ugotoviti morebitne Adelmine specifične oziroma inovacije. O Adelminem zdravljenju je težko govoriti brez omembe duhov, ki jih v svojih zapisih omenja kot tiste, ki so ji dajali nasvete v zvezi z zdravljenjem. Vsekakor bi bilo zanimivo njene duhovne vodnike primerjati z duhovnimi vodniki, ki jih omenjajo tudi nekateri novodobni zdravitelji.

Adelmino zdravljenje ljudi s pomočjo homeopatije bi lahko primerjali z delovanjem baronice Marie Wambolt, ki je v istem času živela na gradu Hmeljnik. Podobno kot Adelma je tudi ona s pomočjo homeopatije brezplačno zdravila okoliško kmečko prebivalstvo in njihove prašiče. Ne vemo sicer, če sta se baronici kdaj srečali, nedvomno pa jima je bila skupna nesebična skrb za zdravje okoliškega kmečkega prebivalstva. Kar se tiče zdravljenja s pomočjo magnetizma, pa je najti številne vzporednice z načini zdravljenja in s sposobnostmi, ki so jih pripisovali duhovniku Juriju Humarju.

²⁹ Tako npr. Ivan Janežič leta 1889 piše o Adelmi kot o osebi, ki biva na Madžarskem (“Adelma Vay na Ogrskem”), čeprav je takrat že bivala v Slovenskih Konjicah (Janežič 1889: 258).

Ne glede na to, kako razumemo Adelmino komuniciranje in zdravljenje s pomočjo duhovnih vodnikov, sta bili tako njeno delovanje na področju zdravilstva kot tudi humanitarnost, ki sta jo gojila skupaj z možem, zelo pomembni za okoliško, predvsem kmečko prebivalstvo, zdravilstvo pa tudi za bolnike iz drugih delov Evrope in celo Amerike. Upam, da bo pričujoči članek spodbudil nadaljnje raziskovanje delovanja Adelme Vay tako na področju zdravilstva kot tudi na drugih področjih njenih številnih aktivnosti.

LITERATURA IN VIRI

ATTOMYR, Joseph

1833 *Briefe über Homöopathie*. Leipzig: Kollmann. <http://www.narayana-publishers.com/homeopathy/pdf/Briefe-ueber-Homoeopathie-1833-1834-Joseph-Attomyr.10245_1.pdf> [3. 3. 2013].

151

BLAVATSKY, Helena Petrovna

1877 *Isis Unveiled: a master-key to the mysteries of ancient and modern science and theology. Vol. 1: Science*. New York: J. W. Bouton. <http://www.hermetics.org/pdf/theosophy/H.P._Blavatsky_-_Isis_Unveiled_V_I.pdf> [3. 3. 2013].

BOLDIN, Aleksandra

2012 Zgodovinski pogled na Adelmo von Vay, roj. grfico Wurmbrandt - Stuppach = Geschichtlicher Blick auf Adelma von Vay, geb. Gräfin Wurmbrandt - Stuppach = A historical perspective on Adelma von Vay, born countess Wurmbrandt - Stuppach. V: A. Boldin, J. Ciglenečki, *Adelma von Vay: skrivnostna baronica iz Konjic = Die geheimnisvolle Baronin aus Konjice = The mysterious baroness from Konjice*. Slovenske Konjice: Občina. Str. 13–86.

BOLDIN, Aleksandra, CIGLENEČKI, Jan

2012 *Adelma von Vay: skrivnostna baronica iz Konjic = Die geheimnisvolle Baronin aus Konjice = The mysterious baroness from Konjice*. Slovenske Konjice: Občina.

BORISOV, Peter

1968 Zdravilišča in kopališča na nekdanjem Kranjskem. *Kronika* 16, št. 1, str. 45–58.

1977 *Od ranocelništva do začetkov znanstvene kirurgije na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

BRECELJ, Anton

1937 Prispevek k poglavju o kliconoših. *Zdravniški vestnik* 9, št. 6–7, str. 266–267.

CIGLENEČKI, Jan

2011 Štajerska Pitija: baronica Adelma Vay in njen filozofski sistem. V: A. Vay, *Duh, sila, snov*. Ljubljana: KUD Logos. Str. 9–35.

2012 Glasovi iz onstranstva: spiritizem baronice Adelme von Vay = Stimmen aus dem Jenseits: spiritismus der Baronin Adelma von Vay = Voices from beyond: the spiritism of baroness Adelma von Vay. V: A. Boldin, J. Ciglenečki, *Adelma von Vay: skrivnostna baronica iz Konjic = Die geheimnisvolle Baronin aus Konjice = The mysterious baroness from Konjice*. Slovenske Konjice: Občina. Str. 87–160.

2014 Adelma von Vay: prismuknjena baronica, zvezdnica spiritizma in velika dobrotnica. V: Z. Kodrič, *Nebesa cadillac*. Maribor: Pivec. Str. 279–284.

CORNER, Caroline

1882 *My visit to Styria*. London: J. Burns. <<http://archive.org/stream/myvisittostyria00cornogoo#page/n10/mode/2up>> [3. 3. 2013].

DRNOVŠEK, Marjan

2003 *Franc Pirc (1785–1880): sadjar na Kranjskem in misijonar v Ameriki*. Naklo: Občina.

GYIMESI, Júlia

2014 Between religion and science: spiritualism, science and early psychology in Hungary. *International Psychology, Practice and Research* 5, str. 1–20. <http://www.google.si/url?sa=t&rc=t&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB4QFjAAahUKEwigLYggYXGAhWEXCwKHSxYAGw&url=http%3A%2F%2Ffiuc.org%2Fen%2Fpiper%2Ffourth_trimester_2014%2Fbetween_religion_and_science_spiritualism_science_and_early_psychology_in_hungary&ei=wR14VeCjM4S5sQGssIHgBg&usq=AFQjCNHV1PRqKW-1XgWIZL-ztr59bhkQ&sig2=hslzWbzJjNDVZp_pT3DG7A&bvm=bv.95039771,d.bGg> [9. 7. 2015].

HUDOKLIN, Peter

1999 Zdravstvo v Šentjerneju. V: M. Dražumerič, S. Granda (ur.): *Zbornik župnije Šentjernej*. Šentjernej: Župnija; Ljubljana: Družina. Str. 147–166.

JANEŽIČ, Ivan

1889 O spiritizmu: kritična studija. *Dom in svet* 2, št. 12, str. 258–264.

KODRIČ, Zdenko

2014 *Nebesa cadillac*. Maribor: Pivec.

KONJIČAN, J.

1893 Božič v gradu Konjiškem. *Slovenski gospodar* 27, št. 1, str. 2–3.

KOS, Josip

1849 Die Cholera asiatica. *Illyrisches Blatt*, št. 60, str. 238–239.

KRAGL, Viktor

1936 *Zgodovinski drobc* župnije Tržič. Tržič: Župni urad.

LOKOVŠEK, Pavel

1932 Primskovski gospod. *Slovenec* 60, št. 205, str. 5; št. 230, str. 5; št. 231, str. 4.

MAKAROVIČ, Marija

1988–90 Zdravstvena kultura agrarnega prebivalstva v 19. stoletju. *Slovenski etnograf* 33–34, str. 481–528.

PAJEK, Jožef

1892 V spomin vlč. g. Martina Sevnika, župnika Šent-Peterskega II. *Slovenski gospodar* 26, št. 34, str. 270.

PINTAR, Luka

1909 Satura. *Ljubljanski zvon* 29, št. 7, str. 556–562.

PREDIN, Štefan

1994 *Mariborski lekarnarji skozi stoletja*. Maribor: Mariborske lekarne.

1995 O ustanovitvi lekarn v Murski Soboti in Ljutomeru. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 66, št. 1, str. 112–125.

ROZMAN, Anton

2012 Nepopolna bibliografija Adelme von Vay. V: A. Boldin, J. Ciglenečki, *Adelma von Vay: skrivnostna baronica iz Konjic = Die geheimnisvolle Baronin aus Konjice = The mysterious baroness from Konjice*. Slovenske Konjice: Občina. Str. 161–163.

ŠILC, Jurij

2000 *Doktor Faustus: prior usmiljenih bratov v Ljubljani in zdravnik na Kranjskem*. Ljubljana: Kulturno umetniško društvo Tacen.

TRDINA, Janez

1978 *Podobe prednikov: zapiski Janeza Trdine iz obdobja 1870–1879*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.

VAY, Adelma

1900 *Aus meinem Leben: ein Spiegelbild meines Lebens, meines Thun's und Lassen's, Erinnerungen, Mediumistisches, Humoristisches etc. in 365 Tagen. Bd 1, 2*. Berlin: K. Siegismund.

2008 *Studien über die Geisterwelt*. Graz: Edition Geheimes Wissen.

2011 *Duh, sila, snov*. Ljubljana: KUD Logos.

ŽIDOV, Nena

1996 Oris homeopatije v Sloveniji od začetka 19. stoletja do danes. *Etnolog* 6, str. 329–335.

2004 An overview of the history of homeopathy in Slovenia in the 19th century. *Medizin, Gesellschaft und Geschichte* 23, str. 181–199.

2005 Jurij Humar in njegovo zdravljenje ljudi z magnetizmom. *Etnolog* 15, str. 323–343.

2006 Baronica Maria Wambolt in zdravljenje prašičev na Dolenjskem s pomočjo homeopatije. *Etnolog* 16, str. 37–51.

2007a Baronica Maria Wambolt in zdravljenje ljudi na Dolenjskem s pomočjo homeopatije. *Etnolog* 17, str. 111–130.

2007b Zvezek zdravlencev laične homeopatije baronice Marie Wambolt. *Bilten* 4, št. 10–11, str. 31–32.

2013 Slovenski duhovniki - homeopati v 19. in na začetku 20. stoletja. *Etnolog* 23, str. 279–295.

ŽUŽEK, Maja

2009 Štipendije za študij medicine in homeopatije na Dunaju. *Homeopatski vestnik* 5, št. 14, str. 18–19.

Časniki, časopisi in revije

Cillier Zeitung 50, 1925, št. 44.

Deutsche Wacht 10, 1885, št. 60.

Dolenjske novice 34, 1918, št. 7.

Dom in svet 2, 1889, št. 12.

Illyrisches Blatt 1849, št. 60.

Jutro 6, 1925, št. 123.

Laibacher Zeitung 108, 1889, št. 13.

Ljubljanski zvon 29, 1909, št. 7.

Nova doba 7, 1925, št. 56.

Slovenec 60, 1932, št. 205, 230, 231.

Slovenski gospodar 9, 1875, št. 32; 13, 1879, št. 14; 26, 1892, št. 34, 27, 1893, št. 1; 42, 1908, št. 26, št. 30; 42, 1908, št. 30; 47, 1913, št. 29.

Zgodnja Danica 6, 1853, št. 20; 8, 1855, št. 25.

BESEDA O AVTORICI

Nena Židov, dr., je muzejska svétnica in kustodinja za socialno kulturo v Slovenskem etnografskem muzeju. V letih 1997–2003, 2009–2011 in 2015 je bila urednica muzejske periodične publikacije *Etnolog* in več let urednica knjižne zbirke *Knjižnica Slovenskega etnografskega muzeja*. Doktorirala je z nalogo *Alternativna medicina v Sloveniji, Etnološki vidik* (1996). Objavila je knjige *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) in *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991) ter vrsto znanstvenih člankov tako v Sloveniji kot v tujini. Ukvarja se s preučevanjem ljudske in alternativne medicine, nesnovne kulturne dediščine, ljudskega prava in šeg.

ABOUT THE AUTHOR

Nena Židov, PhD, is a museum counsellor and curator of social culture at the Slovene Ethnographic Museum. In 1997–2003, 2009–2011, and 2015 she has acted as editor of the museum's periodical publication *Etnolog*, and she has edited the book collection *Library of the Slovene Ethnographic Museum* for several years. Židov earned her PhD degree with a dissertation entitled *Alternative medicine in Slovenia - The Ethnological Aspect* (1996). She has published the following books: *Rovaši = Tally sticks* (2010), *Ljubljanski živilski trg* (1994) and *Občina Ljubljana Bežigrad* (1991). She has also published a range of scientific articles in Slovenia and abroad. Her research focuses mainly on folk and alternative medicine, intangible cultural heritage, common law, and customs.

SUMMARY

Adelma Vay – an ignored healer from Slovenske Konjice

Baroness Adelma von Vay (1840–1925) lived in Slovenske Konjice from 1867 onwards. She was among the most gifted spiritist and media of her time and highly appreciated in occult circles in Europe and America. Adelma's kind of healing was largely connected with the spirit of the time in which she lived: with prayer as a way of communicating with God, spiritism as a way of communication with the world of the spirits, and homeopathy and magnetism as the prevailing ways of "spiritual" healing in her time. According to Adelma's records her way of healing was mainly based on her unusual abilities - medial writing and establishing contact with the spirits of the deceased, with which she said to have started to communicate in 1865. The news about her successful healing quickly spread among the local, mainly peasant population, while her name and fame spread around Europe and to America mainly thanks to her books and the writings of foreign authors, among them Helena Petrovna Blavatsky, the founder of the Theosophical Society, and the English writer Caroline Corner.

154

In her records Adelma Vay mentions that she healed thousands of chronic and acute diseases with the help of homeopathy and magnetism, among others psychic problems or "obsession", which she thought to be influenced by spirits. Her way of healing with the help of spirits was, of course, also often ridiculed, but that did not put her off as she accepted healing as part of her mission in life. Although Adelma Vay lived in Slovenske Konjice for most of her life, her activities in healing have been ignored in Slovenia in the past. While she made a name of herself around the world as a medium and spiritist, and had contacts with numerous eminent people connected with spiritism and occultism, she was known in Slovenia mainly among the local peasant population, who believed in her miraculous healing powers. Some of them continue to visit Adelma's grave in the belief that her "miraculous" healing power has been transferred to the grave.